

MEHMET PAŞA

Defterdār, Şarı, Baqqalzāde
(d. 1129; ö. 1717)

HAYATI

Istanbul'da doğmuş olan M.P. kaynaklarda el-Hācc (Hācī), Baqqalzāde, Şarı lakaplarıyla anılırsa da, daha ziyade yedi defa getirildiği göreve nisbetle defterdār veya defterī sıfatıyla tanınmıştır. İlk eğitiminden sonra küçük yaşta defterdarlık müessesinin ruznamçe kalemine giren M.P. burada Defterdār Qılıç (Qıncı) °Ali Paşa'nın (ö. 1103/ 1691-92) maiyetinde malî usulleri öğrendikten sonra uzun süre defterdar mektupçuluğu vazifesinde bulundu.¹ Rāmī Mehmed Paşa'nın (ö. 1119/1707?) sadrazam olmasından (18 Zilhicce 1114/5 Mayıs 1703) sonra tayin edildiği defterdarlık görevi Edirne vakasına kadar sürdü (Rebiülevvel 1115/Ağustos 1703). II. Muştafā'yı (1106-15/1695-1703) tahttan indirerek yerine III. Aḥmed'i (1115-43/1703-30) tahta çıkaran yeniçeriler defterdarlığa Muḥsinzāde °Abdullāh Efendi'yi (ö. 1161/1748) getirtmiş, isyan sırasında Edirne'de bulunan M.P. da diğer devlet ricali gibi saklanmak zorunda kalmıştı. Muḥsinzāde'nin yeni padişahın cülusu münasebetiyle askere verilmesi gereken bahşışı tedarik edememesi üzerine tekrar defterdarlığa tayin ettirilen M.P. kısa sürede cülus bahşışı ve gecikmiş ulufeler meselesini hallettiyse de² çok geçmeden bu görevinden alınarak ruznamçe-i evvel memuriyetine verildi.³

Birkaç ay sonra (23 Şevval 1115/29 Şubat 1704) üçüncü defa başdefterdarlığa getirilen, daha sonra da kısa sürelerle (Safer 1117/Haziran 1705 ve Zilkade 1119/Şubat 1708) defterdarlık yapan M.P. bir süre İstanbul'da Qumqapı'daki evine çekildiyse de bu istirahati fazla uzun sürmedi. 6 Receb 1121/11 Eylül 1709 tarihinde vezaret ve beylerbeyilik payesiyle M.P.'ya arpalık olarak tevcih edilen Selānik (Thessaloniki) mutasarrıflığına Qocaeli (Kocaeli) sancağı da eklenmişti. Rusya ile çıkması muhtemel savaş münasebetiyle İstanbul'da yazılan 200 sipah ve silahdar serdengeçtisini Bender'de (Tighina) bulunan Özi (Ochakiv) valisi Yūsuf Paşa'ya (ö. 1123/1711) götürmekle görevlendirilen⁴ M.P. Prut savaşı esnasında iki buçuk sene kadar Bender'de başarılı hizmetlerde bulundu.⁵ Oradan döndükten sonra 10 Zilhicce 1123/19 Ocak 1712 tarihinde paşalık sıfatı kaldırılarak altıncı defa defterdarlık makamına getirilen M.P. bu görevde bu defa altı ay kadar kaldıktan sonra Zilhicce 1124/Ocak 1713 tarihinde Tersane-i amire emini atandı.⁶ Aynı sene içinde Prut antlaşmasının tadilinde Osmanlı-Rus sınırının tespiti için gönderilen heyette görev alan M.P. 27 Receb 1126/ 8 Ağustos 1714 tarihinde yedinci defa defterdarlığa getirildiğinde sadrazam Damad °Ali Paşa'nın (ö. 1128/1716) etrafındaki devlet adamlarından biri olmuştu.⁷

Serdar-ı ekrem °Ali Paşa'nın 1127/1715'te gerçekleştirdiği Mora seferinde Egriboz'dan (Euboia) orduya zahire nakliyle görevlendirilen M.P. ertesi yıl yapılan Avusturya seferine katıldı. Savaş esnasında °Ali Paşa'nın şehid olması üzerine ordu Belgrad'a (Beograd) çekildiğinde sadrazamlık bekleyenler arasında M.P. da olmasına

rağmen mühür Arnavud Qoca Hâlîl Paşa'ya (ö. 1146/1733) verildiğinde⁸ M.P. da ona yardım etmekle görevlendirilmiş ve kendisine sadrazamlık sözü verilmişti. O sırada Prens Eugen kumandasındaki Avusturya orduları Temeşvar'a (Timişiora) kadar gelmişti. M.P.'nin bu söze dayanarak ve çevresindeki dalkavukların "mührün geciktiği" yolundaki telkinleriyle sabırsızlanarak sadaret mührünü açıktan istemesi ve III. Ahmed hakkında ileri geri sözler söylemesi aleyhine oldu.⁹ Ordunun Edirne'ye gelmesine kadar oyalanan M.P. 1129/1717 yılında Selânik muhafızlığına tayin edildi. Ardından gönderilen fermanla, birkaç ay içinde her türlü masrafı kendisine ait olmak üzere 3000 askeri teçhizatlandırması ve Niş (Niş) ovasında hazır bulunması istenen M.P.¹⁰ özellikle padişah hakkında sarf ettiği sözlerle Nevşehirli İbrâhîm (ö. 1143/1730) gibi rakiplerinin eline kozlar vermeye devam ediyordu. Buna Selânik'te halka zulmetme, Temeşvar'ın düşman eline geçmesine sebep olma gibi suçlamalar da eklennince Qavala (Kavala) kalesine hapsedildi. İstanbul'daki mal varlığına da el konan ve Rebiülahir 1129/Mart 1717 tarihinde siyaseten katledildikten sonra Qavala'daki Ulu caminin avlusuna gömülen M.P.'nin ölümüne *şeker hâb* ibaresiyle tarih düşürülmüştür.¹¹

ESERLERİ

① *Zübde-i Veqāyi'ât*

Eserin bazı yazmalarda ve kütüphane kataloglarında *Zübdetü'l-Veqāyi'* şeklinde kaydedilmiş olan adının sonradan düzeltildiği ve orijinal adının *Zübde-i Veqāyi'ât* olduğu anlaşılmaktadır. Hanîfzâde'nin (ö. 1217/1802) ve ona dayanarak Babinger'in M.P. ile birkaç defa defterdarlıkta halef-selef olan Damad Mehmed Paşa'ya (ö. 1129/1716) izafe etmesi fahiş bir hatadır.¹² M.P.'nin telif sebebini ölümünden sonra iyi namla anılmak ve sevap kazanmak olduğunu belirttiği¹³ eserinde yazılış tarihi hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte, bazı karinelere göre IV. Mehmed (1058-99/1648-87) zamanında peyderpey yazılmaya başlandığı ve muhtemelen 1126-28/1714-16 yılları arasında son şeklini aldığı kanaati hasıl olmaktadır.

Eser içerik itibarıyla üç kısımda incelenebilir. Önsöz niteliğindeki kısımda dualar edildikten sonra eserin telif sebebi üzerinde durulur. Kahire nüshasının giriş mahiyetindeki ikinci kısmında Osmanlı devletinin kuruluşundan IV. Mehmed'in cülusuna kadarki önemli hadiselerden kısaca söz edilir. Bu kısmın diğer nüshalarda bulunmayışı müellif tarafından daha sonra çıkartılmış olmasıyla açıklanabilir. 1058-66/1648-56 yılları arasında meydana gelen olayları da kısaca özetleyen müellif, Köprülü Mehmed Paşa (ö. 1072/1661) ile oğlu Fâzıl Ahmed Paşa (ö. 1087/1676) dönemlerine ait siyasi olayları kaydettikten sonra 1082/1671 yılından itibaren hadiseleri yıl yıl kronolojik olarak vermeye başlar ve her yılın sonunda o sene içinde ölen önemli şahsiyetlerden bahseder.

Eserin içerdiği konu başlıkları şunlardır: Çeşitli seferler ve bilhassa II. Viyana Seferi'nin tafsilinin ardından çeşitli ülkelerle yapılan barış antlaşmaları; madde madde Qarlofça antlaşması ve sınır belirlenmesi; cülus, arza girme, elçi kabul törenleri;

şehzade doğumları, sünnet ve evlenme şenlikleri, hilat giyme, bayramlaşma ve mevlid törenleri; mevacib ve zahire dağıtımı; çeşitli atama, tayin, hapis, idam, vefat ve müsadereler; IV. Meḥmed ve II. Muştafa'nın tahttan indirilmeleri ve bu esnada meydana gelen karışıklıklar; yazarın bizzat şahit olduğu Edirne vakasının sebepleri, safhaları ve Şeyhülislam Feyzullāh Efendi (ö. 1155/1703) ile akrabalarının akıbetleri; eyaletlerde ortaya çıkan karışıklıklar, firar olayları ve bunların takibi; Yegen °Osmān Paşa (ö. 1099/1688) galesi ve "serçeşme" namının kaldırılması için saruca ve sekbanlığın tamamen ilgası; Erdel (Transilvania) prensi Thököly Imre'nin (ö. 1116/1705) Osmanlı devletine ilticası; zelzele, fırtına, yangın, yağmur ve sel felaketleri ile inşa ve tamir faaliyetleri; tütün ve şaraptan vergi alınıp alınmaması meseleleri; mali ve ekonomik koşullar; mukataa tevcihleri; fiyatları sabit tutmak gayesiyle konmak istenen narhın gerekliliği ve bozahanelerin yıktırılması gibi devrin sosyal durumunu yansıtan hadiseler; reyanın uzun süren savaşlar sonucunda perişanlığı ve Köprülüzāde Muştafa Paşa'nın (ö. 1102/1691) Rumeli'deki reaya yararına olumlu faaliyetleri; müellifin bizzat tanık olduğu garip olaylar. Eser II. Muştafa'nın 1114/1703 yılında vefatıyla son bulur.

M.P. yalnız Kahire nüshasında bulunan giriş niteliğindeki kısım için kaynak olarak sadece Ḥoca Sa°deddīn Efendi (ö. 1008/1599) ile Qaraçelebizāde °Abdülazīz Efendi'yi (ö. 1068/1658) zikretse de bu kısım için adını vermeden Ramazānzāde Meḥmed Çelebī (ö. 979/1571) ve Peçuyly İbrāhīm (ö. 1059/1649?) gibi tarihçilerin eserlerini de kullanmış olabileceği anlaşılmaktadır. 1082/1671 sonrasını kapsayan asıl metin için ise kaynak olarak Vecihī Ḥasan'ın (ö. 1071/1661) *Ta'riḥ*'ini, *Qandiye Fethnāmesi*'ni, °Abdī Paşa'nın (ö. 1103/1692) *Veqāyi°nāme*'sini, muhtemelen *°İsāzāde Ta'riḥi*'ni veya onun kaynağını kullanmış, çağdaşı olduğu hadiseleri ise şahsen gördüklerine ve duyduklarına dayanarak kaleme almıştır. Son yıllarda yapılan bir araştırmada *Zübde*'nin 1126-28/ 1714-16 yılları arasında, *°Uşşāqizāde Tā'riḥi*'nin ise 1124-25/1712-13 yılları arasında yazılmış olmalarına dayanılarak M.P.'nin sözkonusu eserden büyük ölçüde yararlandığı öne sürülmüştür.¹⁴ Halbuki *Zübde*'yi neşreden A. Özcan'a göre M.P.'nin eserini müsveddeler halinde çok önceden, hatta IV. Meḥmed devrinden itibaren yazmaya başlamış, ancak eserin son şeklini ölümüne yakın bir zamanda vermiştir. İki eser arasındaki ifade benzerliği iki müellifin ortak bir kaynağı kullanmış olmasından kaynaklanmış olabilir.

Müellifinin talihsizliğe uğraması, eserini bir devlet büyüğüne takdim etmemiş olması, asıl önemlisi Rāşid'in eserinin daha erken bir tarihte basılarak tedavüle çıkması gibi sebeplerden dolayı *Zübde* vakanüvis Rāşid dışındaki tarihçilerin dikkatini pek çekmemiştir. *Zübde*'yi kaynak olarak kullanan ilk tarihçi olan ve 1127/1715 yılında vakanüvisliğe getirilen Rāşid Meḥmed olayları III. Aḥmed'in cülusundan itibaren yazmaya başlamış, ancak daha sonra Nevşehirli İbrāhīm Paşa'nın emriyle Na°imā'nın bıraktığı yerden, yani 1071/1660 yılından itibaren, 1115/1703'e kadar olan vukuatı da kaleme almış ve bu kısım için önemli ölçüde *Zübde*'den faydalanmıştır. Kaynaklarını belirtmekten kaçınan Rāşid'in *Zübde*'den yararlandığına ilk işaret eden Hammer

olmuştur.¹⁵ Gerçekten de *Ta'rih-i Rāşid*'in Edirne vakası dışındaki olayları anlatımı *Ziibde* ile paralel olup, sadece bu vaka önemli ölçüde Silāhdār'ın *Nuşretnāme*'sine dayanır.¹⁶ Rāşid'in *Ziibde*'den çoğu zaman intihal derecesinde yararlanmış olması nedeniyle iki eser birbiriyle karıştırılmış olsa da, Rāşid vefat tarihlerinde, lakap, azil, tayin, askeri, siyasi ve dahili olaylarla ilgili konularda yaptığı kısaltmalarla, yanlışlar ve eksiklerle kaynağının muhtevasını vermekten uzak kalmıştır. *Ta'rih-i Rāşid*'de bulunan ve yazarının vakānūvis sıfatıyla görme şansına sahip olduğu bazı resmi kayıtların *Ziibde*'de bulunmayışı doğaldır.

② *Neşāyihü'l-vüzerā ve'l-ümerā veya Kitāb-ı Güldeste*

Siyasetname niteliğindeki bu eser başta veziriazam olmak üzere yüksek rütbeli devlet adamlarına rehber olmak amacıyla yazılmıştır. Kitabın dibacesinde müellifin adı zikredilmese de III. Aḥmed'in cülusu sırasında defterdar olduğu yönündeki ifadeden eserin yazarının M.P. olduğu anlaşılır. M.P. eserinin başında eski tarihçilerin iyi adla anılmalarına vesile olan kitaplar kaleme aldıklarını, fakat bu eserlerin dağınık olmaları yüzünden kendisinin bir kitap yazmaya başladığını ve yüksek mevkilerde bulunanların ilgisine mazhar olmasa bile eserini bitirdiğini belirtir. Fikirlerini teyit için kendisinden önce yazılmış eserlerden iktibaslar yapmış olan M.P. orijinal görüşler de ileri sürmüştür.¹⁷ Defterdar olarak Divan-ı hümayunun bir üyesi olan M.P. Osmanlı devlet teşkilatının işleyişi hakkında tecrübesiyle uzun yıllar hizmet ettiği maliye sektöründeki eksiklikleri görebilmiştir. 18. yüzyıl başlarındaki görev yapmış bulunan devlet ricalinin dini ve ahlaki zaafalarını müşahede eden M.P. eserinin hemen her yerinde, iyi bir devlet adamının dindar ve iyi ahlaklı olması gerektiğini savunur ve sık sık ayet ve hadislerden nakillerde bulunur. Fikirlerini vurgulamak için yer yer serpiştirdiği şiir, atasözü ve kelimeler eserinde önemli yer tutar.

Dokuz bölümden meydana gelen eserde sırasıyla sadrazamların ahlak ve davranışları; makam sahipleri hakkında bir bölüm; rüşvetin zararları; defterdar ile Divan-ı hümayun hizmetlileri; yeniçeri ocağı ve reaya; zulmün zararları, düşman ahvali, sınır boyları, ve seraskerlerin nitelikleri üzerinde durulur. Cimrilik ve cömertlik, hırs ve tama, kibir ve haset, tevazu ve gurur, iyi ve kötü huy, riya ve gıybet gibi konulara da yer verilen eserin son bölümünde ise zeamet ve timar hususlarına temas edilir. M.P. kendi zamanı hakkında bilgi verirken yer yer kıyaslamalar yaptığı I. Süleymān dönemini (926-974/1520-1566) model olarak almıştır. Yaşadığı dönem hakkında bilgi verirken devrinin mali-siyasi eleştirisini de yapan M.P., devlet idaresindeki suistimalerin nasıl yapıldığını ortaya koyarak düzeltilmeleri için çeşitli nasihat ve tavsiyelerde bulunmaktadır.

Metrukatı arasında çıkan ve Şehid °Alī Paşa'ya izafe edilen *Ta'limāt-ı Şehid °Alī Paşa*'nın, *Neşāyih*'in tam bir hulasası olduğu ve muhtemelen bu sadrazamın yakınlarından olması hasebiyle M.P.'nin kaleminden çıktığı söylenebilir. *Ta'limāt*'in içerdiği konular şunlardır: Devlet memurlarının Allah'a itaat ederek icraatlarında şeriata uy-

maları, doğruluktan ayrılmamaları, fakir ve zengin herkesin işini eşit olarak görmeleri, cerime ve rüşvet sevdasına düşmemeleri, reayaya zulümden ve israftan kaçınmaları, narh hususuna dikkat edilmesi, her işin ehline verilmesi, asker maaşlarının vaktinde ödenmesine özen gösterilmesi, sık sık sikke ayarının kontrolü, ara sıra tebdil gezmenin ve haftada bir gün tatil yapmanın faydalı olacağı, zeamet ve timar tevcihlerine dikkat edilmesi, düşman ahvalinden vaktinde haberdar olmak için casus kullanmanın faydaları ile devlet hizmetinde olanların bu *Ta'limātnāme*'ye uymalarının gerekliliği.¹⁸

BİBLİYOGRAFYA

① *Zübde-i Veqāyi'āt*

*Yazmalar:*¹⁹ (1) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 5; 377 y., 31 satır, nestalik. (2) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2389; 125 y., satır muhtelif, nesih; eksik ve insicamsız bir yazmadır. (3) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 6048; 356 y., 29 satır, nesih. (4) İstanbul, Murad Molla Kütüphanesi 1447; 359 y., 31 satır, talik; ölümünden sonra M.P'nın çekmecesinden çıkmıştır. (5) İstanbul, Nuruosmaniye Kütüphanesi 3122; 374 y., 31 satır, nesih. (6) İstanbul, Nuruosmaniye Kütüphanesi 3305; 403 y., 31 satır, nesih. (7) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2382; 442 y., 31 satır, nesih; en iyi ve tam iki nüshadan biri. (8) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 949; 524 y., 25 satır, nesih; Ahmed Sâlim b. Sâlih tarafından 24 Cemaziyülevvel 1144/24 Kasım 1731'de istinsah edilmiştir. (9) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttap 654; 368 y., 29 satır, nesih; Hâfız Süleymân tarafından Zilhicce 1155/Şubat 1743'te istinsah edilmiştir. (10) İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III. Ahmed 3084; 399 y., 31 satır, talik. (11) İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1226; 316 y., 29 satır, talik. (12) İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1227; 294 y., 31 satır, talik; Muşafâ Şıdqi tarafından 25 Cemaziyülahir 1146/3 Aralık 1733'te istinsah edilmiştir. (13) Kahire, Hidiviye Kütüphanesi, 160/8956; 312 y., 31 satır, nesih. (14) Viyana, Milli Kütüphane, H.O. 85; 444 y., 31 satır, nesih (Gustav Flügel, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien* (Viyana, 1865), vol. 2, 277); Joseph von Hammer'in koleksiyonundan intikal etmiş olan bu nüsha en iyi ve tam iki nüshadan biridir.

Edisyonlar: (1) Abdülkadir Özcan. *Olayların Özü*, 3 cilt (İstanbul, 1977-79); Viyana, Kahire, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1226 ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2382'deki numaralı nüshalara dayanılarak neşredilen bu eser *Zübde-i Veqāyi'āt*'ın 1095/1684 yılına kadar gelen kısmını içerir. (2) Abdülkadir Özcan. *Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekayiât*. Yayınlanmamış doktora tezi (İstanbul Üniversitesi, 1979). (3) Abdülkadir Özcan. *Zübde-i Vekayiât, Tahlil ve Metin* (Ankara, 1995) [Tenkitli neşir].

② *Neşāyihü'l-vüzerā ve'l-ümerā*

Yazmalar: (1) Berlin, Prusya Şehir Kütüphanesi 153; [TB]. (2) Budapeşte, Macar İlimler Akademisi O.297; [TB]. (3) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 1830; 61 y., 13 satır, nesih. (4) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 1854; 67 y., 15 satır, nesih. (5) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 5859; 29 y., 21 satır, rıka. (6) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi 239; 37 y., 21 satır, nesih. (7) İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 354; 42 y., 23 satır, nesih. (8) Leningrad, Doğu Dilleri Enstitüsü 360; [TB]. (9) Paris, Bibliothèque Nationale, Suppl. Turc 1112; [TB].

Edisyonlar: (1) Walter Livingston Wright. *Neşāyihü'l-vüzerā ve'l-ümerā (Kitāb-ı Güldeste)* (Princeton, 1935) [Arap harfli metin]. (2) Hüseyin Ragıp Uğural. *Devlet Adamlarına Öğütler* (Ankara, 1969; İstanbul, 1987) [sadeleştirme].

Çeviriler: (1) Walter Livingston Wright. *Neşāyihü'l-vüzerā ve'l-ümerā (Kitāb-ı Güldeste)* (Princeton, 1935) [İngilizceye].

Genel kaynakça: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E.1802. Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], Ali Emiri, III. Ahmed, no. 2212. BOA, *Mühimme Defteri*, no. 116, s. 258; no. 116, s. 258; no. 120, s. 53. İbnülemin, *Tevcihat*, no. 2241. Aṭā Beg. *Ta'rīḥ* (İstanbul, 1291/1874), cilt 2, 99-100. *Aḥmed-i sālīs'in Hatt-ı Hümayūnları*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 6094, 36a-b. Rāşid Meḥmed. *Ta'rīḥ* (İstanbul, 1153/1740), c. 2, 73b, 166b vd., 178a. Silāhdār Fındıqlılı Meḥmed Ağa. *Nuşretnāme*. Manisa İl Halk Kütüphanesi, no. 5040, 350a, 358b. İbrahim Hilmi Tanışık. *İstanbul Çeşmeleri* (İstanbul, 1943), c. 1, 106. Joseph v. Hammer. *Osmanlı Devleti Tarihi* (°Aṭā Beg tercümesi) (İstanbul, 1947), c. 11, 300. Ayvānsarāyī Hüseyin. *Vefeyāt-ı Selāṭin ve Meşāhīr-i Ricāl*. Haz. Fahri Ç. Derin (İstanbul, 1978), 86. Abdülkadir Özcan. “Şehid Ali Paşa'ya İzafe Edilen Talimatnāme'ye Dair.” *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12 (1982), 191-202. Abdülkadir Özcan. “Defterdar Sarı Mehmed Paşa.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9 (1994), 98-100. *Anonim Osmanlı Tarihi*. Haz. Abdülkadir Özcan (Ankara, 2000), 250-251. Erhan Afyoncu. “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I.” *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, XX/24 (1999), 87.

¹ Rāşid Meḥmed, *Ta'rīḥ* (İstanbul, 1153/1740), c. 2, 178a.

² *Anonim Osmanlı Tarihi*, haz. Abdülkadir Özcan (Ankara, 2000), 250-251; Walter Livingston Wright, *Neşāyihü'l-vüzerā ve'l-ümerā (Kitāb-ı Güldeste)* (Princeton, 1935), 60.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], Ali Emiri, III. Ahmed, no. 2212.

⁴ BOA, *Mühimme Defteri*, no. 116, s. 258; Rāşid, *Ta'rīḥ*, 73b.

⁵ BOA, *Mühimme Defteri*, no. 116, s. 258.

⁶ BOA, *Mühimme Defteri*, no. 120, s. 53; İbnülemin, *Tevcihat*, no. 2241; Erhan Afyoncu, “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I,” *Türk tarih Kurumu Belgeler*, XX/24 (1999), 87.

⁷ °Aṭā Beg, *Ta'rīḥ* (İstanbul, 1291/1874), c. 2, 99-100.

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

- ⁸ Silâhdâr Fındıqlılı Meĥmed, *Nuşretnâme*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, no. 5040, 358b.
- ⁹ Râşid, *Ta'rih*, c. 2, 166b vd.
- ¹⁰ *Aĥmed-i şâlis'in hatt-ı hümayünları*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 6094, 36a-b.
- ¹¹ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E.1802; Ayvânsarâyî Hüseyin, *Vefeyât-ı Selâfin ve Meşâhîr-i Ricâl*, haz. Fahri Ç. Derin (İstanbul, 1978), 86.
- ¹² F. Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, terc. Coşkun Üçok (Ankara, 1982), 271-272; Abdülkadir Özcan, *Zübde-i Vekayiât* (Ankara, 1995), XXXIII vd.
- ¹³ Özcan, *Zübde-i Vekayiât*, 2-3.
- ¹⁴ *Uşşâkîzâde Târihi*, haz. Raşit Gündoğdu (İstanbul, 2005), LXXI vd.
- ¹⁵ Joseph v. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi* (Atâ Beg Tercümesi) (İstanbul, 1947), c. 11, 300.
- ¹⁶ Orhan F. Köprülü, "Râşid Tarihi'nin Kaynaklarından Biri: Silâhdâr'ın Nusretnâmesi," *Türk Tarih Kurumu Belleten*, XI/43 (1947), 473-487.
- ¹⁷ M.P.'nin yararlandığı diğer eserler için bk. Wright, *Neşâyiĥü'l-vüzerâ ve'l-ümerâ*, 19-20.
- ¹⁸ Abdülkadir Özcan, "Şehid Ali Paşa'ya İzafe Edilen Talimatnâme'ye Dair," *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12 (1982), 191-202.
- ¹⁹ Özcan, *Zübde-i Vekayiât*, XXXIX-XLIX.

Abdülkadir ÖZCAN
Temmuz 2006